למר למעוטי כספים למר למעוטי פרדות. לריך לפרש דמר ממעט כספיס דוקא ומר ממעט פרדות דוקא אבל לפי ספריס דלא גרסינן[ב] ורא"י כספיס משבחי בעסקא לריך לומר למעוטי פרדות וכ"ש כספיס ומיהו קשה אמאי נקט כלל יקב והא מכלל ופרט דלעיל מלינו למעוטי לכך גרלה[ג] לרבי דגרסינן למר לאתויי כספיס ולמר לאתויי פרדות והשתא איצטריך שפיר יקב דאי לא כתיב יקב לא הוה מרבינן לא כספיס ולא פרדות דהוה ממעטינן תרוייהו מלאן וגורן[א] אבל השתא דכתיב לאן וגורן ויקב הוי יקב כעין מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא[ד] לרבות לר"ש אתא לרבות פרדות דוקא דמשבחי בגופייהו ולר"א בן יעקב לרבויי כספיס דוקא דמשבחי בעיסקא: **מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה.** פי' בקונטרס המקדיש שדה אחוזה פודה בית זרע חומר שעורים בנ' שקל כסף ואם לא פדאה ומכרה הגזבר לאחר (ג) כשיולאה מיד הלוקח ביובל מתחלקת להכהנים אבל אם לקחה בנו של המקדיש מיד הגזבר אינה יולאה מידו ביובל להתחלק להכהנים דכתיב ואם מכר את השדה לאיש אחר ולא לבן וא"ת אמאי לא קאמר ליה[ה] נחלה[ב] דבן קודם לאח[ו] וי"ל דלא חשיב אלא הנהו דליתנהו באח כלל ואיתנהו בבן אבל נחלה איתא נמי באח במקום שאין בן ובת[ג]: **חליפי** עבודת כוכבים קא שקיל.

ואין לומר טעמא משום ברירה כלומר השתא הוברר הדבר דזה חלקו[ד] דאם כן אפילו באו לרשותו נמי יהא מותר מהאי טעמא[ה] [ו]: **[אלא** מדרבנן גזירה שמא יחזור לסורו כו'. והשתא לא הוי חליפי עבודת כוכבים דהכמיס לא תקנו לו ירושה כי אם בהיתר דהס אמרו והס אמרו וא"ת אמאי יחזור לסורו הא מיד שנתגייר בקטן שגולד דמי ואם יחזור לסורו יש לו דין ישראל מומר[ז] וי"ל שיטעה להיות לו חלק ירושת אביו]. מ"י: כאן

למעוטי כו'. דלא תימא אשר ברכך רבויא הוא וריבה הכל וכיון דאיתרבי גדולי קרקע ובעלי חייס[ט] (כל שכן) כספיס: **הכל לפי הברכה.** אם נתברך הבית בשבילו הרבה מוסיף על הענקו ואם לאו אל תפחות מן הכתוב: **עבד עברי עובד אם הבן.** אם את אדוניו עובד את בנו עד מלאת שש או עד היובל הפוגעו בתוכם: **ואינו עובד את הבת.** אם אין לו בן: **ולא ליורש.** שאר יורשין כגון הבת או האח: **יעבד.** מדלא כתיב יעבדך: **שכן קם תחת אביו ליעדה.** שמייעד אמה העבריה בכסף מקנתה ואין לריכה קידושין אחרים דכתיב (שמות כא) ואם לבנו ייעדנה: **ולשדה אחוזה.** המקדיש שדה אחוזתו פודה בית כור זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף[ו] ואם לא פדאה ומכרה הגזבר לאחר אין יכול עוד לפדותה וכשיולאה מיד הלוקח ביובל מתחלקת להכהנים אבל אם לקחה בנו של מקדיש אינה יולאה הימנו ביובל להתחלק להכהנים דהכי תניא בערכין (דף כה:) ואם לא יגאל את השדה[ז] בעליס ואם מכר את השדה הגזבר לאחר ולא לבן או אינו אלא לאחר ולא לאח כשהוא אומר הרי האח אומר הא מה אני מקייס לאחר ולא לבן ומה ראית לרבות את הבן ולהוליא את האח מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה אדרבה מרבה אני את האח שכן קם תחת אחיו ליבום כלום יש יבום אלא במקום שאין בן הא יש בן אין יבום אלא טעמא דאיכא הא פירכא הא לאו הכי אח עדיף ותיפוק לי דהכא תרתי והכא חדא שדה אחוזה נמי מהאי פירכא הוא דקא נפקא ליה לתנא כלום יש יבום אלא במקום שאין בן: אמה העבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת: מנהני מילי אמר רבי פדא[ח] דאמר קרא[4] ואף לאמתך תעשה כן הקישה הכתוב לנרצע מה נרצע אינו עובד לא את הבן ולא את הבת אף אמה העבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת והאי לאמתך תעשה כן להכי הוא דאתא הא מיבעי ליה[ט] לכדתניא ואף לאמתך תעשה כן[י] להעניק אתה אומר להעניק או אינו אלא לרציעה כשהוא אומר[5] ואם אמר יאמר העבד[ח] ולא אמה העבריה[כ] הרי רציעה אמור הא מה אני מקיים ואף לאמתך תעשה כן להעניק א"כ נכתוב קרא לאמתך כן מאי תעשה שמעת מינה תרתי: [ל]הנרצע והנמכר לעובד כוכבים אינו עובד לא את הבן ולא את הבת: נרצע דכתיב[6] ורצע אדוניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם[מ] ולא את הבן ואת הבת נמכר לעובד כוכבים מנין אמר חזקיה אמר קרא[7] וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו[נ] אמר רבא דבר תורה[ס] עובד כוכבים יורש את אביו שנאמר וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו מכלל דאית ליה יורשים[ע] גר את העובד כוכבים אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים דתנן[פ] גר ועובד כוכבים שירשו את אביהם עובד כוכבים[צ] גר יכול לומר לעובד כוכבים טול אתה עבודת כוכבים ואני מעות טול אתה יין נסך ואני פירות משבאו לרשות גר אסור ואי סלקא דעתך דאורייתא כי לא באו לרשותו נמי כי שקיל חילופי עבודת כוכבים הוא דקא שקיל אלא מדרבנן גזירה הוא דעבוד רבנן שמא יחזור לסורו תניא נמי הכי[ק] במה דברים אמורים כשירשו אבל[ל] כשנשתתפו אסור[ר] עובד כוכבים את הגר וגר את הגר אינו לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים[ש] דתנן[ת] לוה מעות מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו[א] [א] והתניא רוח חכמים נוחה הימנו לא קשיא כאן שהורתו ולידתו שלא בקדושה וכאן

נבניו. אם מת האב: **אין רוח חכמים נוחה הימנו.** אין דעת חכמים נוחה עליהם במעשיו כלומר אין מחזיקין לו טובה שלא הגריכוהו לכך: ולידתו

עין משפט נר מצוה

קסג א ב מיי' פ"ג מהל' עבדים הלכה יד סמג עשין פד:
קסד ג מיי' שם פ"ב הלכה יב סמג עשין פג:
קסה ד מיי' שם פ"ד הלכה ד:
קסו ה מיי' שם פ"ג הלכה ז:
קסז ו מיי' שם פ"ב הלכה יב:
קסח ז ח מיי' שם פ"ג הל' יב:
קסט ט י מיי' פ"ו מהל' נחלות הל' ט י סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רפג סעי' ח:
קע כ מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הל' ה ופי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' כב] טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ד:
ל [מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' כב]:
קעא מ מיי' פ"ו מהל' נחלות הלכה י סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סימן רפג סעיף ח:
קעב נ טוש"ע ח"מ סי' קמו סעי' ב:

תורה אור השלם

1. הָעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן לוֹ: דברים טו יד
2. כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשָّנָה הַשְּׁבִיעִת תְּשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ: דברים טו יב
3. כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִיעִת יֵצֵא לְחָפְשִׁי חִנָּם:
שמות כא ב
4. וְלָקַחְתָּ אֶת הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן:
דברים טו יז
5. וְאִם אָמוֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי:
שמות כא ה
6. וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל הַדֶּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם:
שמות כא ו
7. וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: ויקרא כה נ

תוס' ר"י הזקן

עם קונהו מחשב. עברי הנמכר לעובד כוכבים*. *הנדפס מכאן ואילך בד"ו שייך לדף כג, א [ובכת"י מתחיל כאן דף חדש, וכנראה אבד ההמשך].

מוסף רש"י

יכול נתברך בית בגללו מעניקים לו. דהכי כתיב קרא אשר ברכך ה' אלהיך תתן לו (ב"מ לא:). **דברה תורה כלשון בני אדם.** הכי משמעו בני אדם ודיבריה תורה כלשון בני אדם ולוקח למידרש מיניה כלום (נדרים ג.). **שכן קם תחת אביו ליעדה.** שאם קנה אביו אמה העבריה ורולה בה ליעדה לו מיעדה ואין לריך לקדשה בכסף אחר אלא באותו כסף שנתן בה אביו כשקנאה היא מקודשת לו (ערכין כה:). **ליבום.** כדכתיב כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם וכן אין לו וגו' אבל הבן אינו מיבם את אמו. **ומשני כלום יש יבום וכו'.** הא יש בן אין יבום אלמא אפי' לגבי יבום קם הבן תחת אביו טפי מאחי אביו שהרי פוטר אותה ממנו (רשב"ם ב"ב קח:). **ותיפוק ליה דהכא תרתי.** ולמה לי לתרולי כלום יש יבום (ערכין כה:). **הכא תרתי יעדה ושדה אחוזה** והכא חדא יבום (רשב"ם ב"ב קט:). **אין רוח חכמים נוחה הימנו.** אין לחכמים נחת רוח ממעשיו אלא תרון אף גורם להם שבועטין עליו (רשב"ם ב"ב קלג:).

מסורת הש"ס

[1] ת"ר אשר ברכך ה' אלהיך יכול נתברך בית בגללו מעניקים לו לא נתברך בית בגללו אין מעניקים לו ת"ל העגק תעניק אמכל מקום אם כן מה ת"ל אשר ברכך הכל לפי ברכה תן לו ר' אלעזר בן עזריה אומר דברים כתבתן נתברך בית בגללו מעניקים לו לא נתברך בית בגללו אין מעניקים לו א"כ מה ת"ל העגק תעניק דברה תורה כלשון בני אדם: תנו רבנן עבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת אמה עבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת הנרצע והנמכר לעובד כוכבים אינו עובד לא את הבן ולא את הבת אמר מר עבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת מנהני מילי דתנו רבנן [2] ועבדך שש שנים לך ולא ליורש אתה אומר לך ולא ליורש או אינו אלא לך ולא לבן כשהוא אומר [3] שש שנים יעבד הרי לבן אמור הא מה אני מקיים ועבדך שש שנים לך ולא ליורש מה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה אדרבה מרבה אני את האח שכן קם תחת אחיו ליבום כלום יש יבום אלא במקום שאין בן הא יש בן אין יבום אלא טעמא דאיכא הא פירכא הא לאו הכי אח עדיף ותיפוק לי דהכא תרתי והכא חדא שדה אחוזה נמי מהאי פירכא הוא דקא נפקא ליה לתנא כלום יש יבום אלא במקום שאין בן: אמה העבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת: מנהני מילי אמר רבי פדא דאמר קרא [4] ואף לאמתך תעשה כן הקישה הכתוב לנרצע מה נרצע אינו עובד לא את הבן ולא את הבת אף אמה העבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת והאי לאמתך תעשה כן להכי הוא דאתא הא מיבעי ליה לכדתניא ואף לאמתך תעשה כן להעניק אתה אומר להעניק או אינו אלא לרציעה כשהוא אומר [5] ואם אמר יאמר העבד ולא אמה העבריה הרי רציעה אמור הא מה אני מקיים ואף לאמתך תעשה כן להעניק א"כ נכתוב קרא לאמתך כן מאי תעשה שמעת מינה תרתי: הנרצע והנמכר לעובד כוכבים אינו עובד לא את הבן ולא את הבת: נרצע דכתיב [6] ורצע אדוניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם ולא את הבן ואת הבת נמכר לעובד כוכבים מנין אמר חזקיה אמר קרא [7] וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו אמר רבא דבר תורה עובד כוכבים יורש את אביו שנאמר וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו מכלל דאית ליה יורשים גר את העובד כוכבים אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים דתנן גר ועובד כוכבים שירשו את אביהם עובד כוכבים גר יכול לומר לעובד כוכבים טול אתה עבודת כוכבים ואני מעות טול אתה יין נסך ואני פירות משבאו לרשות גר אסור ואי סלקא דעתך דאורייתא כי לא באו לרשותו נמי כי שקיל חילופי עבודת כוכבים הוא דקא שקיל אלא מדרבנן גזירה הוא דעבוד רבנן שמא יחזור לסורו תניא נמי הכי במה דברים אמורים כשירשו אבל כשנשתתפו אסור עובד כוכבים את הגר וגר את הגר אינו לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים דתנן לוה מעות מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו [א] והתניא רוח חכמים נוחה הימנו לא קשיא כאן שהורתו ולידתו שלא בקדושה וכאן

[ב] [ב"מ לא: ספרי פ' ראה פיס' קנ], [מס' עבדים פ"ב], [ג] [ערכין לא: ערכין ג. כריתות יא.] יבמות עא. כתובות סז: גיטין מא: נדרים ג. ב"מ לא: לד: סנהדרין טו. סד: פה: ל: מכות יב. ע"ז מ. [זבחים קח:] נדה לב: מד., [ד] [ע' תוס' ב"ב קט. ד"ה כיון], [ה] ספרי פ' ראה פיס' קמח פסיקתא פ' ראה, [ו] [לעיל יד ע"ב], [ז] ב"ב קח: ערכין כה:, [ח] [יומא לפרקין ה"ב בסס בר פדייה, ע"ש], [ט] ספרי פ' ראה פיס' קנ, [י] [לעיל טו ע"א], [כ] ב"מ עא., [ל] לקמן כח:, [מ] [תו"ס בהר פיסקא צט], [נ] ע"ז סד. דמאי פ"ו מ"א תוספתא דמאי פ"ו הי"ב, [ס] ע"ז סד:, [ע] [ל"ל דתניא וכ"ה בר"ש שביעית פ"ו מ"ט], [פ] [ל"ל ה"נ], [צ] [ויקרא מ, טז], [ק] [שם שם, כ], [ר] [בדפו"ר הוא דיבור בפ"ע הא אם יש בן אין יבום. בגיטות גרסינן והתם וכו'. לפנינו ע"פ הברש"ל. אמנם מהרש"ל מקיים גירסת דפו"ר ע"ש], [ש] [ברש"י שבריר"ף: למעט יורשי העובד כוכבים], [ת] [יבמות כב ע"א], [א] [ברש"י שבריר"ף וטפ: יחזור לגיותו], [ב] [לעיל בעמוד א], [ג] [ס"א לר"י. (מכמת מגוה)], [ד] [יומא מג ע"א], [ה] [אל"ל לענין נחלה], [ו] [ב"ב קטו ע"א], [ז] [וע' היטב תוס' ע"ז סד: ד"ה מגיל], [ח] [עיין יבמות מז ע"ב],

הגהות הב"ח

(א) גמ' והתנן רוח חכמים. נ"ב מפנה סוף שביעית: (ב) תוס' ד"ה מרבה וכו' ומכרה הגזבר לאחר שוב אינו יכול לפדותה וכשיוצאה מיד:

הגהות הגר"א

[א] גמ' והתניא. ל"ל והתנן (ומ"ש למעלה דתנן לוה. בדפו"י איתא דתניא ואף הגירסא דתנן א"ש ע' כללי הש"ס):

מוסף תוספות

א. [ד]הוה בענין מילתא דדמיא לצאן וגורן אבל כספים ופרדות דלא דמי להו לא. תוס' רי"ד. ב. לרבות אפי' דבר הדומה להם קצת. סס. ולימא שכן קם תחת אביו לנחלה. רשב"א. ג. אלא שזה קודם לזה וקדימות לא קא חשיב. רשב"א. ד. אפי' הוה [ירושה] מדאורייתא מ"מ מותר למ"ד יש ברירה דלאו חליפי ע"ז נינהו דהוברר הדבר מעיקרא דהיינו חלקו וכו' ותירץ דע"כ האי תנא סבר דאין ברירה. תוס' הרא"ש. ה. דודאי אין טעם ההיתר מכח ברירה דא"כ אף בשנשתתפו היה מותר. תוס' ע"ז סד: ד"ה מגיל. וכן בתוס' הרא"ש מביא דאי' מנשתתפו וביאור בתוס' עי' תשו' רע"א רכא אות ו'. ו. ותו לא ירית אבוה אע"פ שנשתמד. שיטה לא נודע למי.